

משמעות

דבר האירה

כח השמיעה

שבוע שעבר התמקדנו בכוח הדיבור, עתה ניחד את המאמר על הכוח שמפתח את הדיבור והוא **כוח השמיעה**. ראשית כל, יש לדעת שילד שבשנות התפתחותו ששמיעתו איננה תקינה, תהיה ההתפתחות הדיבורית והשפתית לקויה. כי הילד קולט את הדיבור והקריאה ע"י השמיעה, ב"ה רוב הילדים התפתחותם תקינה ומתפתחים היטב ע"י שמיעה.

כמו שהדיבור מתפתח על ידי שמיעה תקינה, כך גם טיב השמיעה משפיע על האדם. ילד ששומע את הוריו מברכים, יברך אף הוא. ילד ששומע דיבורי ודיבורי הוריו, ילמד אף הוא לדבר כמותם ויחכים, כשמסוגל לשמוע דיבורים חיוביים, ידבר גם הוא דיבורים חיוביים. לעומת זאת, ילד ששומע דיבורים גרועים, ילמד ח"ל לדבר דיבורים לא טובים ואכן בגלל כן על האדם לשמור על שמעותו.

וכפי שמצינו בפרשתנו על הכתוב **"לאזני משפחת האזני"**, כפי שמבואר בשל"ה הק' דרך חיים תוכחות מוסר

לאזני משפחת האזני (במדבר כו, טז). פירש רש"י אזני הוא אצבון, ורבים תמהו מה שייכות יש לאלו השמות להדדי. ושמעותי רמז מוסר שאמרו רבותינו ז"ל **שנבראו אצבעותיו של אדם כיתדות, כדי לתחבם באזניו שלא ישמע דבר רע, ויהיה לאצבון כמו לאצבעון, שיתחבם האצבע להאזן ויאטיס אזניו מלשמוע דבר רע:**

והנה שמיעה היא לכאורה דבר פאסיבי, כי האדם אינו עושה פעולה כלשהו בכדי לשמוע, רק שזה נכנס בקרבו בצורה אוטומטית. אולם כשיש סקרנות לשמוע משהו, הרי השמיעה נהפכת מפאסיבי לאקטיבי, ולפעמים האדם צריך להתאמץ בכדי לשמוע.

אשר על כן עלינו לחנך את הילדים על זהירות בשמיעה, לא להימצא במקום שמדברים דיבורים לא טובים, לא להסתובב עם אנשים וחברים שדיבורם אינו כראוי, בכדי שלא ישמע דיבורים מזיקים.

יש להיזהר שלא לדבר ליד ילדים דברים שאינם ע"פ תורה אודברים שאינם לגלים, כי הנזק גדול מאוד. ילד שומע דברים שאינם לפי גילו ולפי רמתו, אינו מבין את הדברים לאשורו, והריהו מפרש אותם בצורה שלילית, מה שגורם לו להסתקרן יתר על המידה ולחפש הסברים ותובנות שיתיישבו על ליבו, אולם היות ואין לו עדיין את המסוגלות להבין את הדברים עד הסוף, הרי שזה מביא אותו לתוצאות שליליות.

לכל גיל יש את רמת התוכן השייך ומתאים לפי הגיל, ולכן צריך להיזהר להשמיע לילד רק דברים המסוגל להבין ושצריך לשמוע.

ילד שנמצא במקום שנשמעים דברים לא טובים, עליו להרגיל את עצמו לאטום את אזניו או לצאת מהמקום, בכדי שלא ישמע ושלא יושפע עליו לרעה.

ב"ה כיום ישנם הרבה דרכים כיצד לשמוע ולהשמיע דברי תורה ודיבורים טובים וידוע מה שכתוב בפרקי אבות על רבי יהושע בן חנניא אשרי יולדתו ופירש הרע"ב **שאמו הביאתו לבית המדרש שייכנסו דברי תורה לאוזניו, וכן כתוב בגמרא ברכות כח' "הושיבום בין ברכי תלמידי חכמים"** והסביר על כך הבניהו בן יהודה ברכות דף כח: בזה"ל רצונו לומר גם בעודם קטנים שאין בהם דעת להבין דברי תורה שדורשים החכמים, תושיבום בין ברכיהם בעת שדורשים, כדי שייכנסו באזניהם דברי תורה ויעשו פועל בנפשים.

שבת שלום ומבורך
הרב אלחנן רייזמן

הנפש והזיכרון

יסודות איתנים מפרשת השבוע

והאדם הוא בשר ודם ולכן לפעמים אינו מתנהג כראוי, המחנך והמנהיג צריך ללמד זכות על האדם ולקבל גם את הנפילות בהבנה, להתנהג עם החניכים בהסתכלות של איש חסד במידת החסד כמו שביאר הקדושת לוי:

יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר כו'. הכלל, יש ללמוד זכות על ישראל מה שאינם עושים רצון הבורא בתמידות כמלאכים מחמת שהם טרודים בפרנסתם. וזהו שאברהם אבינו היה איש חסד והיה מלמד זכות ולכן נתן להם להמלאכים לאכול להראות להם הצטרכות בשר ודם כדי שלא ילמדו חובה על ישראל. וזה שאמר משה קל אלקי הרוחות לכל בשר, שהאדם מחמת שהוא בשר ודם הצטרכות של אדם בפרנסתו ומחמת זה הוא לפעמים אינו עובד ה' בתמידות. וזהו שאמר יפקוד ה' אלחי הרוחות לכל בשר, כלומר שופט ומנהיג שילמד תמיד זכות על ישראל כמו שאתה לומד זכות על האדם על שאינו עובד אותך בתמידות כן ביקש משה שיעמוד מנהיג לישראל שילמד תמיד זכות על ישראל. וזהו יפקוד ה' אלחי הרוחות לכל בשר, כמו שאתה אלחי הרוחות לכל בשר ואתה מלמד זכות עליהם כן פקוד איש על העדה שמנהיג לישראל יהיה גם כן מלמד זכות על ישראל:

***

צדקה בחינוך

מדת הצדקה הינה אחת מהמידות של בני ישראל. גמילות חסד בצדקה אינו רק צדקה של כסף אלא גם צדקה של מעשים ופעולות שעושים עם הזולת וגם בדרכי החינוך יש להתנהג בבחינה של נתינת צדקה. ואלו הכללים בנתינת צדקה כמבואר בספר מאור ושמש: א. לתת צדקה בצנעה והסתתר. ב. לתת צדקה בשמחה. ג. צריכים לתת ולחזור ולתת. וכן מובר בלשונו הזהב

בני גד למשפחותם .. הנה התורה הקדושה היא נצחית ומלמד אותנו במדת הצדקה היאך לנהוג את עצמו, כי ג"ד מרומז על הצדקה שהוא ראשי תיבות גומל דלים. והנה הראשון הוא במדת הצדקה שצריך ליתן להעני בצנעה ובסתור שלא יבוש ... ועוד שנית הוא במדת הצדקה שצריך ליתן להעני בשמחה גדולה כדכתיב (דברים טו, ז) ואל ידע לבגד וגו' ... עוד צריך במדת הצדקה ליתן ולחזור וליתן כדכתיב (שם) נתון נתון לו ודרשו חז"ל (ספרי פיסקא ק"ז) אפילו מאה פעמים:

קנאת סופרים

אדם מוגבל בכוחותיו ויכולותיו, והריהו מסוגל לפעול רק כפי כוחו הדל, ותו לא. כך גם שכלו והבנתו מוגבלים עד לגבול מסוים, ככל שהראש מסוגל להשיג. אמנם כאשר מצטרפים שני אנשים בצוותא, גובר כוחם והשגתם, עד שיכולים להגיע להשיגים גבוהים יותר מכוחם ומעל לדמדם, הרבה יותר מדרך הטבע הרגיל. וזהו כוח הרבים, שאין בהם שום גבול ומעצור, ומסוגלים להשיג הרבה מאוד. ובפרט כאשר ע"י "קנאת סופרים תרבה חכמה", וכך יוכל להשיג יותר.

וכך מגלה לנו הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע בספרו "נועם אלימלך" ז"ל:

"הנה האדם העובד ה' מעצמו ולפי שכלו, אז אינו יכול להגיע לעלות כי אם עד מקום ששכלו מגיע, וכפי שורשו וכוח הבנתו, אבל כשאדם רואה מחבירו דבר טוב והוא מקנא עצמו בו עשות גם כן, כך הקנאה מביאה שיעשה אפילו שלא כדרך הטבע ויכול לעלות למעלה על ידי זה", חזו פניחס בן אלעזר כו' השיב כו' על ידי בקנאו את קנאתי בתוכם פירוש שהכניס בלב ישראל הקנאה ביראת ה'.

***

הדמיון מאפשר הבנה קרובה יותר

כאשר ממנים מחנך יש דילמה האם לקחת מישהו מאותו העדה או לקחת מישהו מבחוץ, ועל כך מבאר לנו האור החיים הק' שעדיף למנות מישהו מתוך העדה, כי הנה איש שמתמנה מתוך העדה, כאחד מבפנים מתוך אותו השבט, אשר טבעו שוה בתכונתם לעדה, אז יודע הוא בניקל כיצד להגיע אל רוחו של כל אחד, באופן כזה שהוא יסכים למה שכולם יאמרו ואף הם יסכימו למה שהוא אומר, וכך מבאר ה'אור החיים' הק' בלשונו:

"שהשבט יתקרב בתכונה לענפיו, וזה ידע ובחן משה, פירוש ימנה, אל אלקי הרוחות, פירוש, שירדע רוח של כל בשר וגדר תכונתם, תמנה אחד שיהיה טבעו שוה בתכונה לכל העדה, שייכנס הוא למה שיאמרו הם, ויסיכמו הם למה שיאמר הוא להם."

***

ללמד זכות על כל אחד

כל אב ומחנך רוצה לראות את חניכו הולך בדרך טוב וישר ועובד את ה' בתמידות. אך המציאות הוא שהקב"ה ברא את האדם עם גוף ונשמה

"ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי וגו' - שלחתי לפניכם מנהיג המרגלים בנחת. קחם על זרועותי - זה משה שנאמר בו (במדבר יא, יב) כאשר ישא האומן את היונק".

הנה כתוב תרגלתי לשון הרגל כי מעלה עצומה יש בכך שהמנהיג מרגיל את המונהגים שלו לעקרונות וליסודות בצורה של הרגלים נכונים וטובים, ולא באופן של הוראות שרירותיים חד פעמיים, אלא להרגיל פעם ועוד פעם בנחת עד שהדברים ייכנסו ללב השומעים.

בנחת וערבות

כאשר האדם אומר את דיבוריו בנחת, הדברים ערבים לשומעין וממילא מתקבלים אצלם הדיבורים ועושים את המתבקש מהם כמו שאמרו חז"ל דברי חכמים בנחת נשמעים וביתר ביאור מבאר לנו הבנייה בן יהודה על ערכן דף י"ב/ב

האדם שמוכיח או מורה הלכות לאחרים אם ידבר עמהם בנחת יהיו דבריו ערבים להם ואז יהיו נשמעים, וכמ"ש [קהלת ט' י"ז] דברי חכמים בנחת נשמעים, וכן אמרו בגמרא [שבת ל"ד] על שלשה דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם וכו' דצריך לממרניהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה, ... אם יהיה דבורו בנחת רך כקנה חלק ורק לדבר בניחותא, יהיו דבריו ערבים לשומעין, וממילא יהיו מתקבלים אצלם, ואם ידבר בקושי אין דבריו נשמעין ומתקבלין.

משנה סודרה בדרכי ההנהגה הסביר לנו הכלי יקר בפרשתנו (במדבר כז, יח)

שתי הנהגות מרכזיות

בכוח ההנהגה ישנם שתי דרכים מרכזיות שיכולים להיות כוח מניע להנך ולהדריך אנשים שתחת חסות המנהיג. האחת, כוח הזרוע, בחזק ובכפיה. השנית, בדרך של נועם ורך, בנחת ובהנחה. מנהיג אמת, משתמש בשתי הכוחות גם יחד, תוך שבוהן בכל סיטואציה את ההתנהגות הנכונה לאותה שעה. וכך מבאר חז"ל

"משה מסר ליהושע שני מיני הנהגות. האחת היא, ההנהגה בתורה ומצוות. השניה היא, ההנהגה המדינית. ועליהם אמר 'אשר יצא לפניכם ואשר יבוא לפניכם אשר יוציאם ואשר יביאם', ומכאן נראה ששתי הנהגות מסר לו.

ההנהגה לשמירת התורה

והנה בחלק של שמירת תורה ומצוות, בודאי שאין שום פשרות ושום ויתורים, וחובה לשמרם מכל משמר בכל תוקף ועוז, וכפי שממשיך שם בלשונו:

"על ההנהגה שע"פ התורה והמצוה אמר 'אשר יוציאם ואשר יביאם, ויוציאם בעל כרחם משמע... הנהגה לכופם בחזקת היד על התורה ועל העבודה, כמו שהיה למשה היכולת עליהם בשתי ידיו, כך סמך שתי ידיו על יהושע, לומר שבכל כוחו ימשול בהם לכופם על שמירת התורה, ויוציאם ויביאם בדבר הלכה בכל תוקף ועוז כי אין שייך בזה לומר שמאל דוחה ומימין מקרבת, כי חלק גבוה מי יתיר, וזהו הדבר המסור לשתי ידיו לומר שבכל כוחו ידריכם בדרך ה'".

ההנהגה המדינית

בהתנהגות הכללית בכל מה שקשור להנעת האנשים במידות ודרך ארץ ביחסים בינאישיים ובכללות, יש ללכת בנחת ולא בכפיה. על המנהיג להביא את האנשים להנעה עצמית באופן שיעשו את הדברים מעצמם, וכפי שממשיך שם:

"אבל על ההנהגה המדינית לתיקון המצב אמר 'אשר יצא לפניכם ואשר יבוא לפניכם', לומר שבנחת ינהלם ולא ילך עמהם בכפיה ... שבהנהגה זו לפי שעם קשה עורף הם ודרכם לבעט במנהיגיהם, על כן תהיה שמאל דוחה ומימין מקרבת, והוא יצא ויבוא לפניכם והם אחרי ילכו מעצמם ולא כמי שאוחז בידו ומוליכו בחזקת היד".

התבוננות מעמיקה בדרכי חבירו

בכל סיטואציה חברתית, ועל אחת כמה בסוגיה חינוכית, יש לנסות להבין את הזולת ואת הגורמים להתנהגותו. יש להשכיל לדעת לחפש זכות במעשיו ולבודק מהו טבעו והנהגתו, וכפי שמבאר הדברי שאול' ז"ל:

"מהי המעלה המיוחדת שציינה התורה "שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד?" האם הכוונה חלילה שיודע להחניף לכל אדם ולדבר עמו כפי מה שהלה רוצה לשמוע, הרי זה השקר המוחלט בעוונותינו הרבים... הפת', כאשר רואה הוא בחברו דבר שאינו כדרכו, אזי מגנה הוא אותו ומבזהו. אבל האיש המשכיל והנבון, מנסה להבין את הזולת, לחקור ולדרוש מדוע נהג כך, לחפש זכות במעשהו, אולי לפי טבעו והנהגתו ניתן להבין אותו, רק לאחר התבוננות מעמיקה, יכול הוא להוכיח את חבירו על מעשהו, לפי דרכו הוא ולפי מהלך שכלו והבנתו, ואז גם התוכחה מתקבלת יותר.

כל מחנך הוא מנהיג שמנהיג את חניכיו כך הוא אב ומחנך, אשר על כן יש ללמוד דרכי מנהיגות. המקום הראשון בתורה שמופיע כי האב הוא מנהיג, נמצא בפרשת יגש כאשר יוסף הצדיק אמר לאחיו (בראשית מה, ח) "וישימיני לאב לפרעה", ומפרש האברבנאל "כי כמו שהאב מנהיג את הבן כן יוסף היה מנהיג את פרעה".

ישנם שני סוגי מנהיגות. ישנו מנהיג שהוא מנותק מהעם, הוא נמצא למעלה ומכתיב הוראות, וישנו מנהיג שמעורב עם הבריות, ויש לו יחס ידידותי עם הקהל שלו, וכך מבאר הגור אריה:

"לחבר ולפטרוני, פירוש, מה שכתוב "לאב", רוצה לומר, שבזה אני אב לו - שאני חבר אל פרעה, ומתוך שאני חבר לפרעה, וכל הנהגתו על ידי כדרך החברים - ומפני זה אני פטרונו, רוצה לומר מנהיגו, כמו האב שהוא מנהיג את הבן. ולא היה די בפירוש 'לחבר', מפני כי עיקר החברים שישו יחד, ואין רוצה לומר כך כאן, אלא ש'חבר' שבכאן שהיה עושה כל דבר על פיו, שבזה היה נחשב לו פטרונו. ומה שהוצרך לומר 'חבר' ולא סגי בפירוש 'פטרונו', מפני כי הפטרונו הוא מושל על מי שהוא פטרונו לו, וכאן לא היה כך - אלא פרעה היה המושל על יוסף לא יוסף על פרעה, אלא שבכך היה פטרונו לא מצד שהוא חבר לו, ומפני שהוא חבר לו עושה הכל על פיו".

כאמור, דמותו של המחנך הוא כמו מנהיג, מנהיג שמנהיג אנשים שהולכים אחריו, כך המחנך אמור לנווט את הספינה בידי האמונות. אך בכדי שיהיה אכן מנהיג ראוי, צריך הוא לדעת כיצד להנהיג ולשלב בין החסדים והגבורות, ולחלק את השפע לכולם, זאת על ידי שישתמש במידת הדעת, לדעת כיצד לכלכל צעדיו נכון, וכך מבאר הספר 'עמק המלך' (שער יד פרק כ"ד):

"ואומן פדגוג' הוא הדעת המנהיג החסדים והגבורות, כי הוא המחלק שפע לכל, שנאמר (משלי כד ז) 'ובדעת חודים ימלאו, וחדר הוא נוטריקון חסד דין ר'חמים, ולכן נקרא פדגוג, פירוש מנהיג".

איש על העדה

את ההמשך וההרחבה על מנהיגות, אנו מוצאים בתורה הק' בפרשת פנחס אצל משה רבינו, כאשר ציווה אותו הקב"ה למנות את יהושע כמנהיג תחתיו, וכך כתוב בתורה הק' (במדבר כז, טז-יח):

"יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה. אשר יצא לפניכם ואשר יבוא לפניכם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו".

כל אחד לפי דעתו

מנהיג צריך לרדת ולדעת דעתו של כל אחד ואחד, ולסבול כל אחד ואחד לפי דעתו, וכמבואר ברש"י כאן:

"אלקי הרוחות - למה נאמר, אמר לפניו רבונו של עולם גלוי יודע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו".

מנהיג ולא מונהג

ההגדרה של מנהיג הוא, איש שאינו מושפע מאחרים, אלא יודע טוב בעצמו לאן צריך להוביל את המונהגים שלו, על פיו יצאו ועל פיו יבואו, אך לא להיות כמו אותו מנהיג אשר יוציאם ואשר מביאם בלבד, שמביא ומוציא מבלי שבדוק את מה שהאחרים רוצים, רק את ההחלטות עליו להחליט בעצמו, ובד בבד לכך יש לו להתחשב עם רגשות העם, וכך מבאר ה'כתב סופר' ז"ל:

"אשר יצא לפניכם ואשר יבוא לפניכם'. יש לפרש, דהנה לפעמים בני מדינה מקבלים עליהם מלך אשר על פיו יצאו ויבואו, אבל שמים לפניו נימוסים אשר נחקקו ע"פ חכמיהם וראשיהם, ועד"ו יליכם, ואינו יכול לעשות כרצונו וחפצו רק על פי גדולי העם. אבל לא כן חפץ משה שיהיה מנהיג ישראל, אלא שיוכל לעשות כרצונו, שאם יצטרך המנהיג ללך על פי דרכם הם מנהיגים אותו ומוציאים ומביאים אותו. ולכן אמר 'אשר יצא לפניכם' ולא על פי ציווים, אלא 'אשר יוציאם ואשר יביאם', הוא בעצמו יהיה המביא והמוציא, ולא לפי הסכמת הדור ומאוי נפשם. ויש להאריך וק"ל".

להנהיג בנחת

ההנהגה אפשרית בשני אופנים, האחת, בלחץ ובכפיה, והשנית בנחת בנועם ובשלוה. המנהיג האמיתי מנהיג את האנשים בנחת, ויותר מכך, המנהיג מרגיל את העם לדרכי נועם. בא וראה מה שפירש רש"י (יהושע יא, ג):